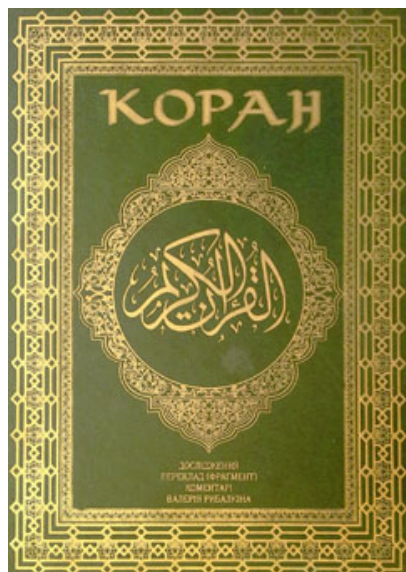

КОРА́Н (з араб. — читання) — священна книга мусульман і перша писемна пам'ятка арабської літератури; збірка проповідей, обрядових і юридичних настанов, молитов, повчальних оповідей, притч тощо, з якими у формі «Божественних одкровенень» виступав у Мецці й Медині 610–32 засновник **ісламу** Мухаммед (571–632). В «одкровеннях», які мають спільні прасемітські витоки, є чимало юдейських і християнських елементів з єврейської Хаггади, християнських **євангелій** та апокрифів. Прасемітське першоджерело зумовило загальну для **юдаїзму**, **християнства** та **ісламу** міфологічну основу віросповідань. Саме тому загальноприйнятою для них стала назва авраамічні релігії, або вірування. Для їхніх послідовників біблійний патріарх Авраам, повіривши в єдиного Бога і уклавши з Ним союз (заповіт), став зразком віруючого.

Євреї та **араби** виводять своє походження від синів Авраама (Ібрагіма) — відповідно, Ісака та Ізмаїла. Апостол Павло називає Авраама «батьком усіх вірян», виправданим Богом за віру задовго до дарування Закону. Відповідно до цього критерію, на думку апостола Павла, Бог виправдовує і всіх інших, зокрема і язичників, які увірували в **Ісуса Христа**. У К. Ібрагім є однією з головних фігур. Мусульмани шанують його як «друга Аллаха», пророка і першого мусульманина, тому що він «віддав себе Богу», що в арабській мові метафорично означає прийняття ісламу. Авраамічні релігії також називають релігіями Одкровення, тобто заснованими на тому, що Бог розкриває себе людям, повідомляючи свою волю і наказуючи їм дотримуватися певної поведінки.

За життя Мухаммеда К. існував в усній формі. Історичні дані й перекази свідчать про те, що деякі сподвижники Мухаммеда записували окремі фрагменти К. Після смерті Мухаммеда всі записи й те, що збереглося в усній формі, зібрав його секретар Зайд ібн Сабіт. Бл. 651 за наказом халіфа Османа (звідси й назва — Османова ред.) тексту було надано форму рукописної книги, яку і вважають першим виданням К. У 7 ст. ще існувало кілька його версій. Очевидно, за правління Омейядів (661–750) текст було остаточно впорядковано. Проте залишилося чимало різночитань, що пояснюють неоднаковим сприйняттям арабського тексту. Канонічними вважають сім варіантів читання, з яких нині практично використовують лише два — Асима та Нафі. «Божественні одкровення» К. — ритмічні або смислові фрагменти, що називаються аятами («віщими знаками», віршами), яких у К. понад 6 тис. Декілька аятів, об'єднаних певними спільними ознаками, сам Мухаммед називав сурою.

Текст К. (т. зв. Османова ред.) має 114 сур (глав), довгі сури, крім першої — «Фатихи» («Відкриваючої»), подані на початку, короткі — в кінці. У найдовшій (2-й) сурі — 286 аятів, у найкоротших (103-й, 108-й і 110-й) — 3 аяти. Більша частина К. написана римованою прозою (садж): кілька аятів закінчуються на той самий склад, тобто на монориму. Мусульманська традиція сури Османової редакції розрізняє за часом і місцем виголошення: мекканські (610–22, Мекка, 90 сур) та мединські (від 622, Медина, 24 сури). Мекканські сури поділяють на сури 3-х періодів, відрізняються від мединських змістом, стильовими та мовними особливостями. Сури 1-го мекканського періоду літературно вишукані, піднесені та емоційні; їхня послідовність: 96-а, 74-а, 111-а, 106-а, 108-а, 104-а і т. д. Сури 2-го періоду спокійніші, гол. місце в них посідають проповіді єдиногобожжя. Сури 3-го періоду містять багато сказань про пророків. Мединські сури, або сури 4-го періоду, насичені культурними та юридичними настановами.

К. відіграв велику роль у формуванні арабської літературної мови і поширенні її в країнах Азії й Африки. Література всіх народів мусульманського Сходу насичена цитатами з К., парафразами окремих віршів або виразів, численними ремінісценціями. Систематичне наукове вивчення К. почалося у 19 ст. Основну увагу звертали на історію його створення і встановлення хронологічного порядку сур. Худож.-естетична оцінка К. в європейській критиці суперечлива. Частина авторів не визнає його художньої цінності, особливо пізніших сур. Але більшість сучасних дослідників арабської літератури в Європі і на Сході високо оцінює поетичну будову К. і своєрідний літературний хист Мухаммеда.

Перші спроби перекладу К. мали місце вже в 10–11 ст. На сьогодні цю пам'ятку світової культури перекладено майже всіма мовами мусульманського Сходу і Західної Європи. З текстом К. в Європі вперше познайомилися через латинські обробки 12–16 ст. Початок науковим перекладам європейськими мовами поклав коментований латинський переклад Л. Марраччі (Падуа, 1698). У Росії арабський текст К. вперше видано 1787; перші російські переклади К. (поч. 18 — 2-а пол. 19 ст.) виконані з західноєвропейських мов.

Із арабського оригіналу К. перекладали Д. Богуславський (1871, перша публікація — 1995), Г. Саблуков (1878), [А. Кримський](#) («Сури найдавнішого періоду», 1905), [І. Крачковський](#) (1963), М.-Н. Османов (1995), Б. Шидфар (2003) та ін. (загалом від 1990 здійснено 15 нових перекладів). 1683 у Чернігові Іоаннікій Ґалятовський видав трактат «Аль-Коран Мухамедів». Повний український переклад з європейських мов здійснили у Львові В. Лезевич (не опубліковано; рукопис перекладу зберігся у Державному історичному архіві) та О. Абранчак-Лисенецький (1913, не опубліковано; рукопис перекладу — у Львівській науковій бібліотеці), у Сімферополі — [В. Басиров](#) (2010). Із оригіналу вперше частковий переклад українською мовою здійснили іраніст [Я. Полотнюк](#) (1990 — давні мекканські сури, 1/10 всього тексту) та арабіст В. Рибалкін (2002—11, половина тексту). Перший повний переклад смислів К. українською мовою безпосередньо з арабського

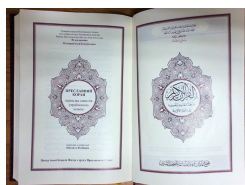
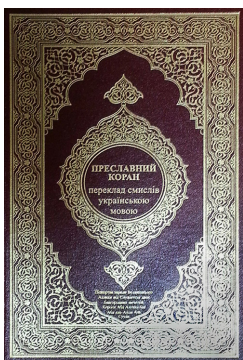
оригіналу виконав 2013 М. Якубович (перевид. 6 разів, зокрема у Саудів. Аравії і Туреччині). Стилізація окремих віршів і сур К., поетичні твори з його мотивами є в багатьох літературах світу («Західно-східний диван» Й. Ґете, «Наслідування Корану» О. Пушкіна, поезії П. Куліша, Лесі Українки, І. Франка тощо).

Рекомендована література

1. Полотнюк Я. Священна книга ісламу // Всесвіт. 1990. № 6;
2. Резван Е. А. Коран и его толкования. С.-Петербург, 2000;
3. Коран: Дослідження, переклад, коментарі В. С. Рибалкіна. К., 2002;
4. Крымский А. Е. История мусульманства. Изд. 3-е. Москва; Жуковский, 2003;
5. Алиев А. Коран в России. Москва, 2004;
6. Белл Р., Уотт У. М. Коранистика: введение / Пер. с англ. Москва; С.-Петербург, 2005;
7. Коран. Вибрані сури (1–16) / Пер. з араб. та коментарі В. С. Рибалкіна // Історія Середньовіч. Сходу: Темат. хрестоматія: Навч. посіб. Вид. 3-е. К., 2011;
8. Коран. Найдавніші сури («есхатологічні») / Пер. з араб. та коментарі В. С. Рибалкіна // СС. 2011. № 4.

[В. С. Рибалкін](#)

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Коран / В. С. Рибалкін // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-3077>. — Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).